

Методи розвитку художньої емпатії у майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки

Гудзь Олена Анатоліївна¹

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

E-mail: richtergudz@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3251-886X>

У статті обґрунтовано сутність, зміст і метод розвитку художньої емпатії. Метою статті визначено обґрунтування методів вокальної підготовки, ефективних щодо розвитку художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва. Мета статті реалізується через використання методів теоретичного дослідження: аналізу, синтезу, узагальнення, дедуції, індукції, екстраполяції. У статті уточнено зміст поняття «емпатія» як психічний процес, що ґрунтується на проникненні у внутрішній світ іншого. Емпатія розглядається як інтеграція емоційних і когнітивних аспектів пізнання. Визначено складники емпатії в контексті психологічних досліджень. Досліджено емпатію як чинник регуляції ефективності педагогічної комунікації. Емпатія виступає в якості інструмента налагодження емоційного контакту. Розглядається процесуальний аспект емпатії в контексті діяльності педагога. Розглянуто зміст художньої емпатії як процесу співпереживання художніх явищ. Художня емпатія визначається як підґрунтя осягнення художнього образу. В контексті діяльності вчителів музичного мистецтва художня емпатія визначається як складне особистісно-професійне утворення, яке уможливорює ідентифікацію емоційного стану людини або емоційного портрета музичного твору. Художня емпатія зумовлює виникнення реакції співпереживання, що оптимізує художньо-педагогічну комунікацію. Зазначено, що вокальна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва створює унікальну платформу для розвитку художньої емпатії. Розглянуто два вектори художньої емпатії в діяльності вчителів музичного мистецтва: емпатійне проникнення в емоційний світ музичного твору, та емпатійне проникнення в емоційний світ учнів у процесі художньо-педагогічної комунікації. Запропоновано ефективні методи вокальної підготовки, які спрямовані на розвиток художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва: метод рефлексивного налаштування, метод емпатійного спостереження, метод емоційних колекцій, метод вокальної імпровізації.

Ключові слова: емпатія, художня емпатія, інтерпретація, ототожнення, вокальна підготовка, майбутніх учителів музичного мистецтва, методи розвитку художньої емпатії.

Вступ. Гуманістичні процеси, які відбуваються в сучасному соціумі та, зокрема, в полі педагогічної науки, декларують повагу до особистості кожного учасника освітнього процесу – його особистісного та соціального профілю, особистісних кордонів, потреб, думок тощо. Крім того, в умовах глобалізації, в умовах стрімких соціальних зрушень надзвичайно важливою стає здатність кожного знаходити засоби ефективної комунікації, вирішення конфліктів, адаптації. У кожному з означених процесів надзвичайно важливою стає якість особистості, яка уможливорює розуміння поведінки, реакції, емоцій, думок іншого, усвідомлене співпереживання іншому, завдяки чому виникає повага, довіра, чуйність, відкритість між людьми. Такою якістю є емпатія.

Емпатія як науковий феномен потрапляє до категоріального апарату психологічних наук у другій половині ХХ століття на хвилі гуманізаційних соціальних процесів. Крім того, емпатія вивчається у вимірі соціології, антропології та педагогіки. Поняття «емпатія» має грецьке походження (empathēia) і визначається як співпереживання. У широкому розуміння емпатія пов'язується з наданням афективного відгуку на емоції іншої людини. Наукове розуміння емпатії характеризується багатоаспектністю і складністю.

Діяльність учителів музичного мистецтва може бути різноманітною, пов'язаною із загальноосвітніми закладами або спеціалізованими, із творчими колективами або індивідуальними заняттями з учнями, з педагогічно-просвітницькою або музично-виконавською практикою. Однак майже будь-який вид мистецької педагогічної творчості пов'язується з комунікацією з іншими і комунікацією із художнім образом. Це потребує приділення значної уваги емоційній сфері фахівця. Дуля ефективної

¹ старший викладач кафедри теорії музики і вокалу Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

мистецько-педагогічної діяльності недостатньо лише володіння спеціальними педагогічними і музично-виконавськими компетентностями. Надзвичайно важливою є здатність до емоційної взаємодії, а також до здійснення емоційного впливу, спрямованого на оптимізацію процесу художньої комунікації. Така взаємодія і вплив ґрунтуються на здатності педагога співпереживати як емоційному стану учнів (студентів, вихованців), так і емоційно-образному навантаженню музичного твору. У діяльності вчителя музичного мистецтва емпатія – це спосіб прийняти і зрозуміти емоційний світ іншого (як учня, так і автора музичного твору), розширюючи за рахунок цього свій власний емоційний досвід. Також це психологічна основа для створення ефективного, емоційно насиченого мистецько-педагогічного середовища. Все вищезначене зумовлює високу актуальність проблеми розвитку художньої емпатії в майбутніх учителів музичного мистецтва

Вивченню наукової проблеми емпатії приділяли увагу вчені-психологи, серед яких Г. Андреева, Є. Басін, Л. Виготський, Ю. Гіппенрейтер, Л. Журавльова, К. Роджерс, О. Чебикін та інші. Над специфікою емпатії в контексті педагогічних досліджень працювали О. Бодальов, Т. Гаврилова, О. Кайріс, С. Максимець, Г. Сухобська, Т. Устіменко, Л. Штейнмець та інші. У галузі мистецької педагогіки питанням розвитку емпатії приділяли увагу І. Гавран, Г. Падалка, Т. Стратан-Артишкова, та інші. Висока значущість та недостатня розробленість проблеми емпатії в контексті вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва зумовили вибір теми статті.

Мета та завдання дослідження. Мета статті полягає в обґрунтуванні методів вокальної підготовки, ефективних щодо розвитку художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва.

Реалізація мети передбачає вирішення таких завдань:

- Проаналізувати й узагальнити сутність поняття «емпатія» у вимірі психологічних досліджень;
- Визначити роль і особливості емпатії в контексті педагогічної діяльності;
- Висвітлити сутність поняття «художня емпатія», обґрунтувати зміст художньої емпатії в контексті вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.
- Визначити методи вокальної підготовки, ефективні в контексті розвитку художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва.

Методи дослідження. У статті використовуються теоретичні методи дослідження, серед яких: аналіз, синтез та узагальнення (для вивчення та уточнення наукових категорій «емпатія», «художня емпатія»), дедукція та індукція (з метою побудови логіки розгортання дослідження), порівняння та екстраполяція (для визначення сутності поняття «художня емпатія» в контексті вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва); аналіз і узагальнення практичного досвіду (для обґрунтування ефективних методів розвитку художньої емпатії в процесі вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва).

Результати дослідження. У сучасній психологічній науці немає єдиного загального визначення поняття «емпатія». Однак більшість авторів погоджуються з тим, що під емпатією слід розуміти відгук особистості на емоції іншого. Емпатія – це психічний процес, який ґрунтується на проникненні у внутрішній світ іншого. Емпатія дозволяє зрозуміти іншу особистість, пізнати, зрозуміти її індивідуальність у процесі взаємодії (Кисельова, 1999). Одним із шляхів вивчення емпатії є ототожнення її з іншими психічними феноменами, такими як співчуття, чутливість, емоційна реакція, емпатійні здібності тощо (Журавльова, 2007). Також емпатія має споріднені механізми, такі як емоційне зараження та ідентифікація (Пономарьова, 2006).

Для розуміння природи емпатії необхідно розуміти її складники, які володіють певними атрибутивними характеристиками. К. Роджерс зазначав, що емпатія має розглядатись як інтеграція емоційних і когнітивних аспектів пізнання. До когнітивних автор відносить здатність розпізнавати, тлумачити, аналізувати почуття й емоційні стани іншого, а до емоційних – експресію, уяву, інтуїцію (Роджерс, 1984). Як бачимо, емпатія пов'язується з усіма сутнісними характеристиками психіки людини.

В. Бойко пропонував розрізняти у структурі емпатії такі компоненти:

- раціональний (необхідний для аналізу інформації про іншого, аналіз його емоцій та поведінки);
- чуттєвий (співпереживання та ототожнення власних емоцій з емоціями іншого на основі власного досвіду);
- інтуїтивний (підсвідома обробка інформації, співставлення її з власними уявленнями) (Бойко, 2004).

З урахуванням таких компонентів автор розрізняє види емпатійних здатностей, серед яких:

- здатність до раціональної емпатії, яка проявляється в інтересі до емоційного стану і внутрішнього світу іншого;

- здатність до емоційної емпатії, яка реалізується через співпереживання;
- здатність до інтуїтивної емпатії, яка дає змогу задіяти емоційний досвід;
- емпатійна настанова, як особистісна позиція, що зумовлює готовність відгукнутися на емоційний посыл іншого;
- здатність до ідентифікації, як спроможність поставити себе «на місце» іншого (Бойко, 2004: 126).

Також в емпатії доцільно виокремити компоненти з урахуванням каналів її прояву. Таку структуру емпатії пропонує розглядати І. Штих. Авторка пропонує розрізняти три компоненти емпатії: емоційний компонент, який вона тлумачить як пасивний прояв емпатії у формі співучасті, констатації емоційного стану іншого; когнітивний компонент, який проявляється через усвідомлення емоційного стану іншого, проникнення в емоції іншого, прояв власного ставлення до них; та поведінковий компонент, який має активний прояв як емоційне сприяння, фасилітація, надання допомоги та здійснення позитивного емоційного впливу на іншого (Штих, 2015).

Отже, як і К. Роджерс, дослідники зазначають, що у структурі емпатії розрізняються емоційний та когнітивний складники. Такої самої думки дотримується М. Пономарьова. Однак у якості третього виду емпатії дослідниця називає предикативну емпатію. Під предикативною емпатією авторка розуміє здатність до передбачення на основі аналізу емоційного стану або емоційної реакції іншого. Тобто особистість з розвинутою предикативною емпатією здатна уявити та спрогнозувати, як відреагує інший на ті чи ті події (Пономарьова, 2006).

Емпатія є передумовою успішної комунікації як на особистісному, так і на професійному рівнях. У спілкуванні емпатія пов'язується з такими поведінковими проявами людини, як турбота та потреба надати допомогу тому, хто її потребує. Емпатія зумовлює здатність людини переживати жаль або печаль у ситуаціях, які не стосуються її, а на основі співпереживання іншому. Це реалізує гуманістичну спрямованість особистості, яка проявляється через здатність слухати та чути іншого, враховувати індивідуальні відмінності особистості, передбачати на основі цього емоційні реакції людини (Гіппенрейтер, 1993). Важливо зазначити, що на основі емпатії будуються близькі стосунки, формуються особистісні зв'язки. Адже емпатія – це не лише знання про емоції іншого, це здатність відчувати те, що відчуває інший, не втрачаючи при цьому власної ідентичності. Як вказує Л. Журавльова, у процесі емпатії «своє «Я» зберігається, воно доторкається до переживань іншого, але не розчиняється в ньому» (Журавльова, 2007: 17).

Емпатія виконує здебільшого пізнавальну функцію при цьому, об'єктом пізнання виступає внутрішній світ іншої особистості. В. Солодухова зазначає, що емпатія – це шлях до пізнання іншої особистості, шлях до налагодження ефективної комунікації, який передбачає чотири основні кроки:

- 1) сприймання емоцій іншого;
- 2) співпереживання емоціям іншого;
- 3) виникнення власного переживання;
- 4) сприяння зміні емоційного стану іншого (Солодухова, 2011).

Ці кроки емпатії мають надзвичайне значення у контексті професійної педагогічної діяльності. Ще В. Сухомлинський писав, що педагог має володіти здатністю ототожнювати себе з іншим для пізнання його душі. Шляхом для налагодження добрих стосунків з учнями є відчуття їхніх емоцій, розуміння, прояв доброти, підтримки (Сухомлинський, 1976). Також важливість емпатії для педагога неодноразово підкреслював видатний педагог-гуманіст Ш. Амонашвілі. Емпатію він порівнює з «теплом серця» і наголошує, що ця риса є запорукою формування в учнів здатності розуміти і відчувати інших людей (Амонашвілі, 1991).

Важливість емпатії для педагога настільки висока, що науковці іноді ототожнюють здатність до емпатії зі здатністю до професійної діяльності педагога. Адже емпатійна спрямованість педагога зумовлює визнання самоцінності кожного учасника педагогічного процесу, спрямовуючи його на користь і позитивні результати (Максимець, 1999). Безумовно, педагогічна діяльність без емпатії не може бути успішною. Це підтверджує Т. Василішина, зазначаючи, що емпатія виступає у ролі регулятора ефективності та продуктивності педагогічної комунікації (Василішина, 2000). Адже ефективність педагогічного процесу знаходиться у прямій залежності від здатності поставити себе на місце іншого, яке «ґрунтується на інтересі до людини, на бажанні зрозуміти внутрішній світ іншої людини» (Дьоміна, 2013: 74).

Важливою умовою ефективного педагогічного спілкування є встановлення емоційного контакту. О. Кайріс зазначає: «Оскільки педагогічна діяльність відбувається у руслі спілкування, воно може бути сповненим тим, як учитель бачить світ очима дитини, а це неможливо без емпатії» (Кайріс, 2002: 8).

Налагодження емоційного контакту, тобто емоційне приєднання має передувати педагогічній взаємодії, зазначає дослідниця. «Емпатійне приєднання – це особлива психічна активність вчителя, яка включає передраціональний контакт з учнем. Емпатія при цьому виступає як психологічний орієнтир взаємодії вчителя з учнем» (Кайріс, 2002: 9). Це забезпечує перехід від емпатійного процесу співчуття до продуктивного процесу співдії.

У практиці педагогічного процесу емпатія проявляється у таких діях:

- Сприйняття та ідентифікація емоційного стану учня.
- Інтерпретація емоційного стану на основі емоційного досвіду.
- Виникнення емоційної реакції на отриману емоційну інформацію.
- Акт активної емпатійної поведінки.
- Встановлення контакту, емоційна трансформація учасників педагогічного процесу.

Важливо зазначити, що емпатія не зводиться повністю до емоційного ототожнення суб'єкта з об'єктом. Для педагога надзвичайно важливо зрозуміти емоційний стан учня, зберігаючи при цьому об'єктивність і емоційну рівновагу. Г. Андреева підкреслює: «Якщо я ототожнюю себе з кимось – це означає, що я буду свою поведінку так, як буде її цей «інший». Якщо ж я проявляю до нього емпатію, я просто беру до уваги лінію його поведінки (ставлюся до нього зі співчуттям), але свою власну можу будувати зовсім по-іншому» (Андреева, 1984: 144-145). Збереження вчителем емоційної рівноваженості на тлі емпатійного сприймання негативних емоцій учня є чинником здійснення позитивного емоційного педагогічного впливу.

Мистецтво – це художня реальність, тобто дійсність, об'єктивована у художніх образах і засобах художньої мови. Мистецька метафора передає через звук або колір емоції, почуття та образи, які переживає, відчуває, породжує автор. Сприйняття твору мистецтва – це сприйняття внутрішнього світу іншої особистості, яку він репрезентує через абстрактні символи, властиві певному виду мистецтва. Відповідно, проникнення в образний світ твору – це проникнення в емоції та думки іншого. Таким чином, осягнення мистецтва неможливе без емпатії. При цьому, у процесі пізнання мистецтва мова йде про унікальний вид емоційно-інтелектуальної активності психіки людини – художню емпатію. Сучасний дослідник зазначає, що художня емпатія – це процес співпереживання художніх явищ (У Ціжуй, 2018).

Творення художнього образу також неможливе без емпатії, адже художня емпатія – це риса, властива творцю, яка проявляється в перенесенні власної емоції в об'єктивний носій образного змісту (колір, форма, звук, рух тощо). У процесі народження твору мистецтва суб'єктивний особистісний світ автора ототожнюється з об'єктивним його зображенням (Матюх, 2015). Т. Матюх зазначає: «Створення художнього образу через емпатію – це процес становлення себе в іншому. Відповідно, і процес сприйняття цього образу – становлення іншого в собі. Рецепція образу є повноцінним художнім пошуком, побудованим на асоціаціях, спогадах, переживаннях, роздумах, є співтворчістю, що вимагає естетичних і моральних зусиль. І створення, і співтворчість – наповнені емпатією і без неї не можливі» (Матюх, 2015: 80). Це надзвичайно важлива теза для розуміння сутності художньої емпатії. Адже всі види осягнення художнього образу, такі як сприймання, інтерпретація, репрезентація і творення, ґрунтуються певним чином саме на емпатійних актах.

Екстраполюючи чотири кроки емпатійної дії, викладені вище, на художньо-комунікативну діяльність, можна дійти висновку, що художня емпатія передбачає:

- 1) Сприймання емоційно-образного змісту, «закодованого» у тексті твору за допомогою відповідних символів;
- 2) Виникнення реакції співпереживання в процесі інтерпретації художнього змісту твору мистецтва;
- 3) Виникнення власного розуміння (інтерпретаційної концепції) твору мистецтва на основі інтеграції сприйнятої інформації і власного досвіду;
- 4) Здійснення впливу на художній образ та на інших учасників художньої комунікації в процесі його репрезентації (суб'єктивація художнього образу).

Художня емпатія дає особистості змогу переживати на кожному з кроків повноту звучання музики, насолоджуватись твором мистецтва, проникаючи в його символічно-образний світ. Крім того, художня емпатія здатна трансформувати формально теоретизований аналіз засобів музичної виразності в повноцінне, усвідомлене, емоційне осягнення музичної мови. Це надзвичайно важливо в контексті фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Було зазначено, що художня емпатія – це процес співпереживання художніх явищ. Однак у контексті діяльності вчителя музичного мистецтва доцільно додати, що художня емпатія – це, крім того

і процес співпереживання з учнями художніх явищ, і процес сприяння співпереживанню учнями художніх явищ у процесі художньо-педагогічної комунікації. Вчитель музичного мистецтва має бути здатний до власного глибоко емоційного відгуку на зміст твору, що досягається. Також він має розвивати в учнів здатність до особистісного, яскравого емоційного реагування на емоційно-образний зміст музики. Художню емпатію у такому розуміння доцільно сприймати як комунікативну доміную мистецько-педагогічної діяльності (У Ціжуй, 2018).

І. Гавран убачає специфіку емпатії майбутніх учителів музики в тому, що «вчитель музики під час підготовки до занять, ніби стає у позицію учня та відбирає те, що йому цікаво та доступно». Завдяки цьому педагог може передбачити, як реагуватимуть учні на той чи той твір, які можуть виникнути ускладнення у процесі музичного сприймання і, відповідно, допомогти учням пройти цей шлях оптимально (Гавран, 2011: 154).

Вокальна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва створює унікальну платформу для розвитку художньої емпатії. Адже почуття та емоції студента напряму впливають на спів, на його художньо-експресивну переконливість, артистизм, щирість інтонації. Вокальна підготовка спрямовується на опанування студентами механізмів звукоутворення, навичок практичного керування співом. При цьому, технічна виконавська робота завжди підпорядковується художньо-інтерпретаційній. Тобто розвиток виконавської техніки не може бути ізольованим від основної мети – реалізації художнього образу. Реалізація художнього образу, який є носієм емоційного змісту музики, потребує розвитку в майбутніх фахівців художньої емпатії. І, навпаки, художня емпатія розвивається ефективно у процесі художньо-інтерпретаційної роботи над твором.

У процесі вокальної підготовки майбутні учителі музичного мистецтва мають оволодіти вмінням емпатійного проникнення за двома векторами: в емоційний світ музичного твору, який виконується, та в емоційний світ учнів, які сприймають цей твір у процесі художньо-педагогічної комунікації. У такому двовимірному процесі фахівець має не стільки раціонально аналізувати емоційний стан учнів (зацікавленість, ступінь емоційного розуміння), скільки чуттєво його охоплювати для оптимізації або корекції процесу художньо-педагогічної комунікації.

Безумовно, розвиток художньої емпатії потребує обґрунтування спеціального методичного забезпечення та його впровадження у вокальну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва. Окреслимо ряд ефективних методів вокальної підготовки, які спрямовані на розвиток художньої емпатії студентів і є достатньо універсальними.

Метод рефлексивного налаштування пропонується на репетиційному етапі роботи над вокальним твором. Цей метод передбачає рефлексивне звернення до власного внутрішнього світу для актуалізації того емоційного досвіду, який відповідає емоційному змісту вокального твору, що виконується. Емоції людини впливають на невербальну експресію, відтак, налаштування на емоційний план твору, яке передусє безпосередньому виконанню, зумовлює підкріплення емоційного змісту музики власним емоційним станом.

Метод емпатійного спостереження пропонується для самостійної роботи студента, спрямованої на розвиток художньої емпатії. Цей метод передбачає спостереження за оточуючими людьми, ідентифікацію їхнього настрою, емоційного стану та знаходження відповідного музичного фрагменту, який метафорично зможе передати емоційний стан цієї людини. Для вокаліста може бути корисним практикувати певне виконавське «перевтілення», тобто виконувати музичний твір нібито від іншої людини з її настроєм, темпераментом, думками, почуттями, які, відповідно, відображуються в голосі.

Метод емоційних колекцій дає змогу студенту в процесі вокальної підготовки накопичити достатню палітру вокального репертуару з різним емоційним змістом. Корисно складати такий репертуар із творів малої форми, романсів, які не відрізняються технічно-виконавської складністю, проте мають яскраво виражений емоційний контекст. Цей метод спрямовується на розширення емоційного досвіду співака, на розвиток здатності до емоційного перевтілення, на пізнання власної вокально-інтонаційної палітри вираження емоцій.

Метод вокальної імпровізації спрямований на розвиток художньої емпатії та реалізацію творчого потенціалу студентів. Цей метод передбачає використання поетичних фрагментів за вибором студента або викладача. Студентам пропонуються поетичні твори, в яких вони мають визначити образний зміст, настрої, емоційну доміную. Після цього студентам пропонується виконувати цей поетичний фрагмент на імпровізовану мелодію а капела. Метою виконання має стати максимально яскрава емоційна репрезентація змісту поетичного твору.

Метод емоційного варіювання передбачає виконання вокалізів із трансляцією різних емоційних станів. Вокалізи виконуються з незмінною мелодією, однак інші засоби виразності студент може змінювати для надання твору іншого емоційного «кольору». Так вокаліз, написаний у темпі Adagio або Lento може бути виконаний у рухливому темпі, зі зміною динаміки з piano на forte або навпаки, з перекладом фактури акомпанементу тощо. Вибір вокалізів як художнього матеріалу для цього методу зумовлюється тим, що відсутність поетичного тексту знижує ризик виникнення когнітивного дисонансу. Важливою умовою методу є усвідомлення студентом емоційно-образного змісту твору, що варіюється і добір доцільних засобів музичної виразності.

Метод візуального підкріплення передбачає добір зображень, які допоможуть студенту ідентифікувати емоційний портрет твору, а також посилити емоційну реакцію на музику. Студенту доцільно самому дібрати зображення. Це можуть бути портрети, пейзажі або абстракція. Головне, що ці зображення мають викликати в студента індивідуальну і відповідну емоційну реакцію. Підкріплення музичного твору наочними матеріалами інших видів мистецтва посилює емоційний вплив і допомагає більш яскраво передати його в процесі співу.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, визначимо, що художня емпатія майбутніх учителів музичного мистецтва – це складне особистісно-професійне утворення, яке уможливорює ідентифікацію емоційного стану людини або емоційного портрета музичного твору. Художня емпатія зумовлює виникнення реакції співпереживання, що посилює розуміння людей і поглиблює інтерпретацію емоційно-образного змісту музичного твору з метою підвищення ефективності художньо-педагогічної комунікації. Ефективними методами вокальної підготовки щодо розвитку художньої емпатії є: метод рефлексивного налаштування, метод емпатійного спостереження, метод емоційних колекцій, метод вокальної імпровізації, метод емоційного варіювання та метод візуального підкріплення.

Література

- Амонашвили Ш. А. Воспитание человечности. Психологические основы педагогики сотрудничества: Книга для учителя. К.: Освіта, 1991. 111 с.
- Андреева Г. М. Социальная психология. М.: Изд-во Моск. Университета, 1980. 415 стр.
- Бойко В. В. Энергия эмоций. СПб: Питер, 2004. 474 с.
- Василюшина Т. В. Емпатія як фактор ефективності педагогічного спілкування: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07; Київ, 2000. 202 с
- Гавран І. Специфіка розвитку емпатії у майбутнього вчителя музики. *Молодь і ринок*, 2011. № 10. С. 153-155.
- Гиппенрейтер Ю., Карягина Т., Козлова Е. Феномен конгруэнтной эмпатии. *Вопросы психологии*, 1993. № 4. С. 61-68.
- Дьоміна Г. А. Психологічні особливості емпатії студентів – майбутніх соціально-психологічних працівників. *Актуальні проблеми психології : Зб. наук. Праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / За ред. С. Д. Максименка*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. Том VII. Екологічна психологія. Вип. 32. С. 73-79.
- Журавльова Л. П. Психологія емпатії. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 328 с.
- Кайрис Е. Д. Развитие эмпатии в профессиональном становлении высших педагогических учебных заведений: автореф. дис... канд. психол. наук.: 19.00.07; К., 2002. 19 с.
- Кисельова О. А. Особливості психологічної проникливості у осіб з різною емоційною диспозицією: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01; Київ, 1999. 19 с.
- Максимець С. М. Місце емпатії в професіограмі вчителя. *Психологія: Зб.наук.праць НПУ ім. М.П.Драгоманова*. Київ, 1999. С.67-72.
- Матюх Т. М. Емпатійні витоки створення та сприйняття художнього образу. *Гуманітарний часопис*, 2015. № 1. С. 74-80.
- Матюх Т. М. Емпатія як умова людської творчості. *Антропологічні виміри філософських досліджень*, 2015. Вип. 7. С. 17-27.
- Пономарева М. А. Эмпатия: теория, диагностика, развитие. Минск: Бестпринт, 2006. 76 с.
- Роджерс К. Эмпатия. Психология эмоций. М.: Мир, 1984. С. 234 – 238.
- Солодухова Л. В. Емпатія в світлі різних теоретичних підходів. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*, 2011. № 41, С. 204-211.
- Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1976. Т. 2. 670 с.

У Ціжуй. Художня емпатія: сутність і структура. *Теорія і методика мистецької освіти: збірник науково-методичних статей* / за ред. Ю. Ф. Дворника, О. В. Коваль. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2018. Вип. 1. С. 73–78.

Methods of developing artistic empathy of future Music teachers in the process of vocal training

Hudz Olena²

State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Odesa, Ukraine

The article substantiates the essence, content and method of developing artistic empathy. The purpose of the article is to substantiate the methods of vocal training that are effective in developing the artistic empathy of the future Music teachers. The purpose of the article is realised through the use of methods of theoretical research: analysis, synthesis, generalisation, deduction, induction, extrapolation. The article clarifies the meaning of the concept "empathy" as a psychological process based on penetration into the inner world of a person. Empathy is interpreted as the integration of emotional and cognitive aspects of cognition. The components of empathy in the context of psychological research have been determined. Empathy as a factor in regulating the effectiveness of pedagogical communication has been studied. Empathy acts as a tool for establishing emotional contact. The procedural aspect of empathy in the context of the teacher's activity is considered. The content of artistic empathy is considered as a process of sympathising with artistic phenomena. Artistic empathy is defined as the basis for comprehending an artistic image. In the context of Music teachers' activities, artistic empathy is defined as a complex personal and professional entity that allows us to identify the emotional state of a person or the emotional portrait of a musical work. The artistic empathy causes a reaction of sympathy, which optimises artistic and pedagogical communication. It is noted that the vocal training of future Music teachers creates a unique platform for the development of artistic empathy. Two vectors of the artistic empathy within the activities of Music Arts teachers have been considered: empathic penetration into the emotional world of a musical work, and empathic penetration into the emotional world of students in the process of artistic and pedagogical communication. A list of effective methods of the vocal training which is aimed at developing art empathy of the future teachers of Musical Arts has been offered: a method of reflexive adjustment, a method of empathic supervision, a method of emotional collections, a method of vocal improvisation.

Keywords: *empathy, artistic empathy, interpretation, identification, vocal training, future teachers of Musical Arts, methods of artistic empathy development.*

References

Amonashvili, SH.A. (1991). *Vospitaniye chelovechnosti. Psikhologicheskiye osnovy pedagogiki sotrudnichestva* [Education of humanity. Psychological foundations of cooperation pedagogy]. Kyiv: Osvita [in Russian].

Andreyeva, G.M. (1980). *Sotsial'naya psikhologiya* [Social psychology]. Moscow: Izd-vo Moscow Universiteta [in Russian].

Boyko, V.V. (2004). *Energiya emotsiy* [Energy of emotions]. SPb: Piter [in Russian].

D'omina, H.A. (2013). *Psikhologichni osoblyvosti empatiyi studentiv – maybutnikh sotsial'no-psykhologichnykh pratsivnykiv* [Psychological features of empathy of students - future social and psychological workers]. *Aktual'ni problemy psikhohiyi: Zb. nauk. Prats' Instytutu psikhohiyi im. H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny* / Ed. S. D. Maksymenko – *Current problems of psychology: Coll. Science. Proceedings of the Institute of Psychology. NAPS of Ukraine* / Ed. SD Maksimenko. Zhytomyr: Vyd-vo ZHDU im. I. Franka, Issue VII. *Ekolohichna psikhohiya*. Vols. 32. pp. 73-79 [in Ukrainian].

Gippenreyter, YU., Karyagina, T., & Kozlova Ye. (1993). *Fenomen kongruentnoy empatii* [The phenomenon of congruent empathy]. *Voprosy psikhologii – Questions of psychology*, 1993. No. 4. S. 61-68. [in Russian].

Havran, I. (2011). *Spetsyfika rozvytku empatiyi u maybutn'oho vchytelya muzyky* [The specifics of the development of empathy in the future music teacher]. *Molod' i rynek – Youth and the market*, Vols. 10. pp. 153-155 [in Ukrainian].

² Senior lecturer at the Chair of Theory of Music and Vocal at the State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

Kayris, Ye.D. (2002). Razvitiye empatii v professional'nom stanovlenii vysshikh pedagogicheskikh uchebnykh zavedeniy [Development of empathy in the professional development of higher pedagogical educational institutions]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

Kysel'ova, O.A. (1999). Osoblyvosti psikhologichnoyi pronyklyvosti u osib z riznoyu emotsiynoyu dyspozytsiyeu [Features of psychological insight in people with different emotional dispositions]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

Maksymets', S.M. (1999). Mistse empatiyi v profesiohrami vchytelya [The place of empathy in the teacher's profile]. *Psykhohihiya: Zb.nauk.prats' NPU im. M.P.Drahomanova – Psychology: Collection of scientific works of NPU named after MPDragomanova*. Kyiv, pp.67-72 [in Ukrainian].

Matyukh, T.M. (2015). Empatiyni vytoky stvorenniya ta spryynyattya khudozhn'oho obrazu [Empathic origins of creation and perception of artistic image]. *Humanitarnyy chasopys – Humanities Journal*, Vols. 1. pp. 74-80 [in Ukrainian].

Matyukh, T.M. (2015). Empatiya yak umova lyuds'koyi tvorchosti [Empathy as a condition of human creativity]. *Antropolohichni vymiry filosofsk'kykh doslidzhen' – Anthropological dimensions of philosophical research*, Issue. 7. pp. 17-27 [in Ukrainian].

Ponomareva, M.A. (2006). *Empatiya: teoriya, diagnostika, razvitiye [Empathy: theory, diagnosis, development]*. Minsk: Bestprint [in Russian].

Rodzhers, K. (1984). *Empatiya. Psikhologiya emotsiy [Empathy. Psychology of emotions]*. Moscow: Mir, pp 234 – 238 [in Russian].

Solodukhova, L.V. (2011). Empatiya v svitli riznykh teoretychnykh pidkhodiv [Empathy in the light of different theoretical approaches]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody – Bulletin of the GS Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University*, 2011. № 41, pp. 204-211 [in Ukrainian].

Sukhomlyns'kyy, V.O. (1976). *Vybrani tvory [Selected works]*. In 5 volumes. Kyiv: Soviet school, Vols. 2. [in Ukrainian].

U Tsizhuy. (2018). Khudozhnya empatiya: sutnist' i struktura [Artistic empathy: essence and structure]. *Teoriya i metodyka mystets'koyi osvity: zbirnyk nauko-metodychnykh statey / Ed. YU.F. Dvornyka, O.V.Koval'. Nizhyn: NDU im. M.Hoholya – Theory and methods of art education: a collection of scientific and methodical articles / ed. Yu.F. Dvornik, OV Koval. Nizhyn: NDU. M. Gogol*. Issue. 1. pp. 73–78 [in Ukrainian].

Vasylishyna, T.V. (2000). Empatiya yak faktor efektyvnosti pedahohichnoho spilkuvannya [Empathy as a factor of efficiency of pedagogical communication]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

Zhuravl'ova, L.P. (2007). *Psykhohihiya empatiyi [Psychology of empathy]*. Zhytomyr: Vydavnytstvo ZHDU im.I. Franka [in Ukrainian].

Accepted: November 16, 2020

